

การศึกษารูปแบบและคุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อศรัทธาของประชาชน
A Study of Form and Value of Logical Rationality in Dhamma
Teaching of the Northeastern Buddhist Monks Influenced to the
Public Faith

¹พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ (ประจักษ์), ²บรรจง โสดาดี, ³ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และ ⁴วาสนา แก้วหล้า

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

⁴มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Email: ¹wisutthi12@gmail.com, ²banjong2564@hotmail.com, ³taweesak.thongtip@hotmail.com,

⁴wasana.wasanak3@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบและคุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อศรัทธาของประชาชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรม รูปแบบของเหตุผล และคุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อ ศรัทธาของประชาชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นข้อมูลเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ ตามรูปแบบเหตุผล และสรุปผลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมกรรมฐานมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลัง พุทธกาลได้พัฒนาไปสู่รูปแบบวิปัสสนาธุระกับคัมภีร์ ในประเทศไทยสมัยสุโขทัย คณะสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสีเน้น วิปัสสนาธุระ ฝ่ายคามวาสีเน้นคัมภีร์ สมัยรัตนโกสินทร์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงพ่อกุศล สุภทโท พระสงฆ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ฝึกฝนตนเองพร้อมอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ในรูปแบบจาริกธุดงค์ บำเพ็ญภาวนาตาม ป่าเขา ทำให้เกิดต้นแบบวัดป่า จัดสำนักเป็นรมณีสถาน เน้นความกลมกลืนกับธรรมชาติ ยึดระเบียบแบบแผนปฏิบัติที่เรียบง่าย เครื่องครัดในพระธรรมวินัย มุ่งบรรลุธรรม มีมาตรฐานสูง จนได้รับความเชื่อถือโดยทั่วไปทั้ง ในประเทศและต่างประเทศ แนวคิดด้านการสอนของพระพุทธศาสนา วัดได้พัฒนาเป็นสถาบันทางการศึกษา มีพระพุทธเจ้าและสาวกสงฆ์เป็นครู ทำหน้าที่ฝึกฝนอบรมตามหลักไตรสิกขา แนวคิดด้านพุทธตรรกศาสตร์ มีการ ใช้เหตุผล 3 ประการ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา เพื่อประกาศเผยแผ่และปกป้อง พระพุทธศาสนา ภายหลังตรรกศาสตร์พุทธได้รับการพัฒนาการอย่างเป็นระบบคู่ขนานกับการปฏิบัติธรรม ส่วน รูปแบบการใช้เหตุผลในการสอนธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงพ่อกุศล สุภทโท จัดได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ นිරนัย อุปนัย เปรียบเทียบ โยนิโสมนสิการ และปฏิบัติภาวนาเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อเกิดคุณค่า 5 ประการ ได้แก่ คุณค่าทางปัญญา จิตใจ ปฏิบัติ เศรษฐกิจ และสังคม คือ มีทัศนคติที่ถูกต้อง เกิดความรู้ความเข้าใจต่อโลกและชีวิต ฉลาดรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความอิสระหลุดพ้น ปล่อยวาง จิตมั่นคง เข้มแข็งอดทน สะอาดบริสุทธิ์

สงขรมเย็น มีความสุขในการใช้ชีวิต จัดการความเป็นอยู่ทาง กายภาพขั้นพื้นฐานเป็นระเบียบและปฏิบัติ ต่อสิ่งแวดลอมได้ถูกต้อง การผลิตและบริโภคไม่ก่อความเดือดร้อนต่อ ตนเองและผู้อื่น มีความสัมพันธ์อยู่ ร่วมกับเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งได้ด้วยดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลและเป็นส่วน ร่วมที่สร้างสรรค์สังคม

คำสำคัญ : พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรม, รูปแบบของเหตุผลในการสอนธรรม, คุณค่าของเหตุผลในการ สอนธรรม, พระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อศรัทธาของประชาชน

Abstract

The objectives of this research were to study development of Buddhist meditation center, form of rationality in Dhamma teaching, and value of reasoning in Dhamma teaching of the Northeastern Buddhist monks influenced to the public faith. It was the qualitative research. The results were found as follows:

The meditation practice was derived from the Buddha's time. After the Buddha's time, it became in the form of both Vipassanadhura (the burden of contemplation) and Ganthadhura (the burden of studying the Buddhist scriptures). In Thailand, since Sukhothai Period onwards, there were two forms of Buddhism i.e. the Gamavasi Group emphasized on Ganthadhura (the burden of studying the Buddhist scriptures), and the Arannavasi Group emphasized on Vipassanadhura (the burden of contemplation). In the middle Rattanakosin Period, there were various Buddhist meditation centers such as Bhavana Buddhho meditation center, Pong Hno Yub Hno meditation center, etc. In the Northeast part of Thailand, the development of Buddhist meditation center was arisen by Luang Pu Sao Kantasilo and Luang Pu Mun Phuridatto of Ubon Ratchathani Province. They traveled for an ascetic practice from place to place around the mountains and taught their followers to realize those truths. By this way, it brought out the form of forest temple such as Wat Nong Pah Pong of Luang Por Chah Subhaddho who was the follower of Luang Pu Mun. He developed his temple to the leading Buddhist meditation center emphasized on mixing with the nature, self-practice, getting along with the Dhamma-vinaya rules for the highest Buddhist ideal. At the present time, the Buddhist meditation by way of Luang Pu Mun and Luang Por Chah was accepted nationwide and extended to the foreign countries.

There are various approaches of teaching in the West i.e. Essentialism, Perennialism, and Progressivism, etc. Each approach has got its own strength and weakness. The approach of teaching in Buddhism was originated by the Buddha educated

the Sangha and was accepted as the greatest teacher of teachers. His approach of teaching was forwarded to the Sangha, then to the Buddhist temples and at last to the present educational institutions. The approach of teaching in Buddhism began with right view and followed by the process of training human beings called the principle of Threefold Training (Tri Sikkha) i.e. training in higher morality, training in higher mentality, and training in higher wisdom, and evaluated with the principle of Development (Bhavana) i.e. physical development, moral development, emotional development, and wisdom development. In terms of the Buddhist logics, the reasoning was usually used in Buddhism to propagate, to protect Buddhism, and to bring human beings to attain the Buddha-dhamma. The use of reasoning in the level of Sutamaya-panna (wisdom resulting from study) and Cintamaya-panna (wisdom resulting from reflection) could not bring human beings to attain the Buddhist highest truth, but the only Bhavanamaya-panna (wisdom resulting from mental development). The forms of using reasoning in Dhamma teaching of Luang Pu Mun Phuridatto and Luang Por Chah Subhaddho can be divided into five forms i.e. deductive, inductive, comparative, Patipatti Bhavana (development by practice), and Yonisomanasikara (analytical reflection). The Yonisomanasikara can be subdivided into investigation, analysis, common characteristics, the Four Noble Truths, relative truths, knowing its advantage, disadvantage, and solution, knowing genuine and artificial virtues, wholesome exciting, being with the present moment, and identification.

In term of the values of reasoning of Luang Pu Mun Bhuridatto and Luang Por Chah Subhaddo, it was found that they applied the deductive, inductive, and analytic reasoning to create the people' faith and propagate Buddha-dhamma; emphasizing the Sutamaya-panna and Cintamaya-panna; using investigation, analysis, common characteristics, Noble Truths, relative truths, knowing its advantage, disadvantage, and solution, knowing genuine and artificial values, wholesome exciting, being with the present moment, and Patipatti Bhavana for the sakes of getting wisdom, freeing from ignorance, craving, attachment which were the Bhavanamaya-panna. By using the mentioned reasoning, it brought out the five values, they were as follows; wisdom value i.e. having the right view, knowing the world and lives, being aware of changing, and being free from the unwholesome; mental value i.e. having mental stability, strength, pureness, calmness, and being happy in life; practical value i.e. having ability in the management of physical surroundings and having the right attitude to the material surroundings; economic value i.e. having the right management to the production and consumption; social value i.e.

having the right relationship with the fellowmen and creatures, unselfishness, and ready to build the good society.

Keywords: development of Buddhist meditation center, form of rationality in Dhamma teaching, value of reasoning in Dhamma teaching, Northeastern Buddhist monks influenced to the public faith.

บทนำ

กระบวนการใช้เหตุผล เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อกระบวนการสร้างสรรค์พัฒนา พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีความโดดเด่นในด้านวิปัสสนากรรมฐานตามวิถีทางของพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งแทรกซึมอยู่ใน วัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของชาวพุทธไทย จุดแข็งด้านนี้ปรากฏชัดเจนในกลุ่มพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา ใช้เหตุผลเป็นพื้นฐาน แต่ปรากฏว่ากระบวนการทางเหตุผลกลับเป็นจุดอ่อนของพุทธศาสนาในประเทศไทย หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงพ่อชา สุภทโท เป็น ตัวอย่างพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผึกฝนตนเองและคนอื่นให้บรรลุธรรมโดยไม่ผ่านกระบวนการศึกษา แบบสมัยใหม่ แต่ใช้หลักการธรรมวินัยดั้งเดิม ผลงานของท่านเป็นที่อัศจรรย์เป็นอย่างยิ่ง เทศนาธรรมของท่านใช้ ภาษาแบบชาวบ้าน ไม่เป็นวิชาการ แต่แฝงด้วยความลุ่มลึกและมีเหตุผล การศึกษาวิจัยเพื่อสะท้อนกระบวนการ ทางเหตุผลโดยผ่านบทเทศนาของพระธรรมาจารย์ทั้งสองท่าน น่าจะก่อให้เกิดคุณค่าต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรม เพื่อศึกษารูปแบบของเหตุผลในการ สอนธรรม และเพื่อศึกษาคุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อ ศรัทธาของประชาชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรม ในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อ ศรัทธาของประชาชน
2. เพื่อศึกษา รูปแบบของเหตุผล และคุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อ ศรัทธาของประชาชน

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการศึกษา 2 รูปแบบ คือ 1) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) โดยรวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการสำนัก ปฏิบัติธรรม แนวคิดการสอนธรรม รูปแบบของการใช้เหตุผล แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่ารวมทั้งแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ 2) การศึกษาภาคสนาม (fieldwork) ดำเนินการควบคู่กันระหว่าง การสังเกตและการสัมภาษณ์ ดังนี้ (1) การสังเกต (observation) ลงไปสำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ วัดป่าบ้านหนองผือ ตำบลนาใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร วัดหนองป่าพง ตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และวัดในเครือข่าย เช่น วัดป่าสาละวัน จังหวัดนครราชสีมา วัดถ้ำกลองเพล จังหวัด หนองบัวลำพู วัดป่าศรีมงคล จังหวัดอุบลราชธานี วัดปลื้ม

พัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น ใช้เครื่องมือแบบบันทึก การสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูล (2) การสัมภาษณ์ (interview) ลงไปสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักวิชาการจำนวน 3 ท่าน และบุคคลที่เกี่ยวข้องสำนักปฏิบัติ จำนวน 4 ท่าน เพื่อทราบถึงพัฒนาการของสำนัก ปฏิบัติ และแนวทางในการสอนธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท โดยใช้เครื่องมือแบบ บันทึกการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล หลังจัดระบบและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแล้ว ใช้ระเบียบวิธี วิจัยเชิงพรรณนา (Description Research) ในการอธิบายความหมาย ตีความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อตอบ โจทย์วิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรม พบว่ารูปแบบการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ต่อมาพัฒนาเป็นภารกิจด้านวิปัสสนาธุระควบคู่กับคันถธุระ และกลายมาเป็นคามวาสีกับอรัญญวาสีขึ้น ลักษณะดังกล่าวได้แผ่ขยายมายังประเทศไทย มีร่องรอยการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ในเขตพื้นที่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่อารยธรรมโบราณยุคทวารวดี รูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ถูกนำมา ผักฝนปฏิบัติอย่างจริงจัง จนเกิดผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง โดยกลุ่มหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ถ่ายเทถึงหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท และพัฒนาการของสำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มต่างๆ สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังนี้

1) แนวคิดเกี่ยวกับสำนักปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล เมื่อเกิดมีวัดหรืออารามขึ้น กิจกรรมทั้งหมดภายในวัดเป็นกิจกรรมของการปฏิบัติขัดเกลา เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ รูปแบบการแสวงหาสิ่ง ธรรมของพระสงฆ์มีหลายลักษณะ เช่น การฝึกปฏิบัติบำเพ็ญภาวนาในอาราม การปลีกหนีกรณอยู่ป่า เป็นครั้งคราว การจาริกฝึกฝนไปยังถิ่นที่ต่างๆ เป็นต้น แล้วแต่อัธยาศัยของภิกษุแต่ละรูป พอมีความสามารถก็บริหารวัด วาอาราม บำเพ็ญศาสนกิจเกี่ยวข้องกับประชาชน หลักสูตรสำหรับการบำเพ็ญภาวนาใช้หลักสติปัฏฐานสูตร คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม ว่าไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวเราเขา หลังพุทธกาลพุทธศาสนา ขยายตัวยิ่งขึ้น วัดมีบทบาทต่อสังคมมากขึ้น วิถีชีวิตพระสงฆ์เพิ่มภาระที่สำคัญในการรักษาพุทธพจน์ เกิดการศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์เป็นสาย ตั้งแต่หลังสังคายนาครั้งที่ 1 ผ่านยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช ล่วงถึงยุค มหายานรุ่งเรือง วัดได้พัฒนาไปเป็นมหาวิทยาลัยทางพุทธศาสนาที่ใหญ่โตหลายแห่ง ช่วงเวลาดังกล่าวเกิดระบบ “คันถธุระ” คู่ขนานไปกับระบบ “วิปัสสนาธุระ” ซึ่งเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตพรหมจรรย์ของพระสงฆ์ และ พัฒนาไปสู่ “คามวาสี-อรัญญวาสี” ในประเทศศรีลังกาแล้วขยายมายังประเทศไทยในอาณาจักรสุโขทัย

2) พัฒนาการของสำนักปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาในประเทศไทย แบ่งตามช่วงเวลาเป็น สมัยโบราณ ได้แก่ เถรวาทแบบทวารวดี เถรวาทแบบพุกาม มหายานแบบขอมและแบบศรีวิชัย กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของพื้นที่ประเทศไทยในปัจจุบัน ในสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ วัดจัดได้ 2 รูปแบบ คือ คณธอรัญญวาสีที่เน้นหนักในด้านวิปัสสนาธุระ กับ คามวาสี ที่เน้นหนักไปในด้านคันถธุระ ในสมัยรัตนโกสินทร์ หลังปฏิรูปพุทธศาสนาสมัยรัชกาลที่ 5 ภารกิจด้านปริยัติธรรมได้รับการสนับสนุนเจริญก้าวหน้าตรงข้ามกับด้าน ปฏิบัติธรรมกลับไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร โชคดีที่พระสงฆ์บางรูป เช่น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น หลวงพ่อสด หลวงพ่อโชค หลวงพ่ออาจ หลวงพ่อพุทธทาส หลวงพ่อเทียน เป็นต้น

ให้ความ สนใจและปฏิบัติจริงจังจนทำให้รูปแบบการบำเพ็ญภาวนาพื้นตัว มีความมั่นคงเข้มแข็งเป็นที่นิยมอย่างที่เป็นอยู่ ในปัจจุบันพัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการฝึกฝนในรูปแบบจาริก รุดงค์ไปตามแม่น้ำ ลำธาร ภูเขาป่าไม้ เขตพื้นที่ชนบทถิ่นทุรกันดารของหลวงปู่เสาร์และหลวงปู่มั่น พร้อมกับสั่ง สอนศิษย์ในลักษณะห้องเรียนเคลื่อนที่ เป็นแหล่งบ่มเพาะพระอรหันต์ สร้างลูกศิษย์ได้เป็นจำนวนมาก และศิษย์ เหล่านี้ก็ขยายภารกิจให้กว้างขวางออกไป เช่น หลวงพ่อชา สุภทฺโท หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสำนักปฏิบัติธรรมที่เด่นๆ ในภาคอีสานหลายกลุ่ม เช่น หลวงพ่อเทียน พระอาจารย์สมภพ โชติปญฺโญ พระมหาสม สิริปญฺโญ พระครูสุคนธ์คณารักษ์ เป็นต้น

3) พัฒนาการของสำนักปฏิบัติธรรมสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ท่านมีนามเดิมว่ามั่น แก่นแก้ว ดำรงชีวิตอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2413 – 2492 ชาวจังหวัดอุบลราชธานี ได้บรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ตามคติชาวพุทธไทยสมัยโบราณ ในเบื้องต้นฝึกศึกษากับพระอาจารย์เสาร์ กนตสีโล และพระอุ บาลีคุณูปมาจารย์ โดยใช้รูปแบบการปฏิบัติบำเพ็ญภาวนาสิกขาจาริกรุดงค์ไปในถิ่นทุรกันดารเขตพื้นที่ ภาค อีสาน ภาคกลาง ภาคเหนือ ตลอดถึงประเทศเพื่อนบ้าน ตามแม่น้ำ ลำธาร ป่าไม้ ภูเขา ถ้ำ พร้อมกับสั่ง สอนศิษย์ ไปด้วย เป็นห้องเรียนเคลื่อนที่ จนกระทั่งหลังกลับจากการจาริกในแถบภาคเหนือ 5 พรรษา สุดท้าย ได้ปักหลัก สั่งสอนศิษย์ที่วัดภูริทัตตถิราวาส (วัดป่าบ้านหนองผือ) จังหวัดสกลนคร ฝึกฝนลูกศิษย์ที่มีความสามารถช่วงท้าย หลายรูป เช่น หลวงตามหาบัว ญาณสมปนฺโน หลวงพ่อชา สุภทฺโท หลวงพ่อวิริยงค์ สิริธโร เป็นต้น สำนัก ปฏิบัติตามแนวทางหลวงปู่มั่น เรียกว่า “วัดป่า” เน้นความเป็นธรรมชาติป่า อาคาร สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ไม่ใหญ่โต แทรกอยู่ในป่า เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม พื้นฐานการปฏิบัติเคร่งครัดตามหลักพระวินัย การบำเพ็ญจิต ภาวนายึดหลักภาวนาพุทธโธเป็นบรรทัดฐานเดียวกัน หลวงปู่มั่นเน้นการพัฒนาในตัวศิษย์ให้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่ง พุทธธรรมเป็นหลักการบริหารจัดการวัดวาอารามขึ้นอยู่กับวาสนา บารมีของลูกศิษย์แต่ละคนสภาพปัจจุบันวัดป่าปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมตามกาลเวลาของโลกที่เปลี่ยนไป แต่ก็ยังคงรักษาแก่น เพื่อสร้างคุณค่าให้กับชุมชนสังคมในด้านปฏิบัติขัดเกลา ดั่งแนวทางของหลวงหลวงปู่ วิริยงค์ ลูกศิษย์คนสำคัญที่ดำเนินการสถาบันพลังจิต ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ในปัจจุบัน

4) พัฒนาการของสำนักปฏิบัติธรรมสายหลวงพ่อชา สุภทฺโท ดำรงชีวิตอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2461 – 2535 เป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานีเช่นเดียวกับหลวงปู่มั่น ได้บรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ตามประเพณีวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยสมัยโบราณ ช่วงต้นได้ฝึกศึกษาด้านปริยัติอย่างจริงจัง แต่ผิดหวังจึงได้เปลี่ยนแนวทางมาเอาจริงด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโดนการจาริกรุดงค์แสวงหาอาจารย์ ด้านกรรมฐาน ตามสถานที่ต่างๆ จนได้พบและฟังธรรมจากหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เกิดแรงบันดาลใจอย่างมาก ในการฝึกปฏิบัติขัด เกลา หลังจากนั้นได้ใช้รูปแบบสิกขาจาริกรุดงค์แสวงหาประสบการณ์ทางธรรม แถวภาค อีสานร่วมสิบปี จึงได้ เดินทางกลับมาก่อตั้งสำนักหนองป่าพง และพัฒนาสำนักแห่งนี้ให้มีความเจริญรุ่งเรือง จนโด่งดังเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก สิ่งที่สร้างความแปลกใจเป็นอย่างมากคือ ท่านสามารถฝึกฝนลูกศิษย์ที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ บรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดได้ การจัดโครงสร้างทางกายภาพของวัด สิ่งปลูกสร้างไม่ใหญ่โตหรูหราฟุ่มเฟือย แผงในธรรมชาติรักษาสภาพธรรมชาติป่า ปันรมณีสถาน เหมาะสำหรับการบำเพ็ญ ภาวนาเกื้อกูลต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิด พระสงฆ์ดำรงชีวิตที่เรียบง่าย แต่เคร่งครัดในพระวินัยและกฏระเบียบของ วัด การประยุกต์หลักอุดมคติแห่ง “สังฆะ” มาเป็นระเบียบแบบแผนส่งผลให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ ตลอด ถึงการบริหารจัดการสำนักสาขาใน เครือข่าย มีความเป็นระบบมั่นคง เชื่อมโยงถึงกัน พึ่งพากันและกัน แม้

หลวงพ่อกษัตริย์จะจากไปแล้ว แต่การบริหารองค์กรของวัดหนองป่าพง ยังมั่นคงเข้มแข็งและมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ผลการศึกษาแบบของเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีอิทธิพลต่อศรัทธาของประชาชน จากการศึกษาพบว่า สารสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับการสอนทาง ตะวันตก แนวคิดการสอนของพระพุทธศาสนา แนวคิดพุทธตรรกศาสตร์ เป็นพื้นฐานเบื้องต้นสำหรับการศึกษารูปแบบการใช้เหตุผล ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงพ่อกษัตริย์ สุภทโท ซึ่งเป็นตัวแทนของ พระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มี อิทธิพลต่อศรัทธาของประชาชน จำแนกได้ 5 ประการ ได้แก่ เหตุผล แบบอุปนัย แบบนิรนัย แบบเปรียบเทียบ แบบโยนิโสมนสิการ และแบบปฏิบัติภาวนา ดังต่อไปนี้

1) ในแนวคิดเกี่ยวกับการสอนทางตะวันตก มีมุมมองต่างกันไม่ว่าจะเป็น สารัตถนิยม นิรันดรนิยม พิพัฒน์นิยม เป็นต้น ล้วนมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ได้อย่างไร เพราะไม่มีระบบการศึกษาใดสมบูรณ์ที่สุด ส่วนแนวคิดการสอนของพระพุทธศาสนา มีพัฒนาการ ต่อ จากการศึกษาแบบคร่ำเรื้อนของชาวอารยัน สู่อุฏาบันทางการศึกษาคือวัดในพุทธศาสนา โดยมีบรมครู คือ พระพุทธเจ้าและองค์กรสังฆะทำหน้าที่ในการสั่งสอน การจัดการศึกษาตามแนวพุทธยึดหลักไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา โดยเริ่มจากสร้างสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น ดำเนินตามหลัก ภาวนา 4 และ ประเมินผลด้วยหลักภาวิต 4

2) แนวคิดพุทธตรรกศาสตร์ สมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ไม่ทรงสนับสนุนให้สาวกเสียเวลาในการ แสวงหาความจริงในเชิงตรรกะ โดยเฉพาะปัญหาทางอภิปรัชญา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม เหล่านี้แลลึกซึ้งเห็นได้ยาก รู้ตามได้ยากสงบ ประณีต ใช้เหตุผลคาดคะเนเอาไม่ได้ ละเอียด รู้ได้เฉพาะ บัณฑิตซึ่งตถาคตรู้แจ้งได้เองแล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามอันเป็นเหตุให้คนกล่าวยกย่องตถาคตถูกต้องตาม ความเป็นจริง” แม้ว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่เข้าถึงความจริงด้วยสมาธิ แต่ตรรกะก็มีบทบาทเป็นมรรควิธี เบื้องต้นสู่การ ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การประกาศธรรม สร้างศรัทธาดึงดูดคนเข้าสู่หลักธรรม ปกป้องพุทธ ศาสนา หักล้างวาทะ แนวคิดอื่น ด้วยความที่ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ให้อิสระทางความคิด สนับสนุนเหตุผล เป็นพื้นฐาน จึงพบว่ามีการใช้ตรรกะอยู่ทั่วไปในพุทธศาสนา ช่วงหลังพุทธปรินิพพานกรณีพระนาคเสน ได้เถียงกับพระเจ้ามลิந்த์เป็น หลักฐานยืนยันการใช้ตรรกะในพุทธศาสนาที่ชัดเจน ต่อมากระบวนการฝึกใช้ เหตุผลถูกพัฒนาอย่างเป็นระบบในยุคสมัยของท่านนาคเสนต่อแต่นั้นมาชาวพุทธมหายานได้สร้างเครื่องมือ คือตรรกศาสตร์ เพื่อจรรโลงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคง การศึกษาเรียนรู้ของนักบวชชาวพุทธมหายาน ได้ใช้ตรรกศาสตร์เป็นพื้นฐานในการ ฝึกฝนได้วาทีเป็นที่แพร่หลายกระทั่งปัจจุบัน ระบบเหตุผลหรือตรรกะ จึงมี บทบาทสำคัญต่อพัฒนาการของพุทธ ศาสนามาโดยตลอด

3) รูปแบบการใช้เหตุผลของของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อศรัทธาของ ประชาชน ศึกษาจากการใช้เหตุผลในการสอนธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงพ่อกษัตริย์ สุภทโท จำแนกได้ 5 ประการ ได้แก่ รูปแบบการใช้เหตุผลแบบอุปนัย แบบนิรนัย แบบเปรียบเทียบ แบบโยนิโส มนสิการ และแบบ ปฏิบัติภาวนา รูปแบบการใช้เหตุผลทั้ง 5 ประการ มีความสัมพันธ์กับปัญญา 3 ระดับ คือ สุตมยปัญญา จิน ตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา และศักยภาพของเหตุผลหรือปัญญาในแต่ละระดับ มี ความเชื่อมโยงกับระดับ ของจุดมุ่งหมายทางพระพุทธศาสนาที่จัดได้ 2 ระดับ คือ โลภียะกับโลกุตระ เพื่อ ความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นและ เป็นฐานในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในรูปแบบแห่งเหตุผล ระดับของปัญญา

การสังเคราะห์กระบวนการทางเหตุผล 5 ประการ คือ เหตุผลแบบอุปนัย แบบนิรนัย แบบเปรียบเทียบ แบบโยนิโสมนสิการ และแบบปฏิบัติภาวนา ลงในปัญญา 3 คือ สุตมยปัญญา จิน ตามยปัญญา และ ภาวนามยปัญญา อธิบายได้ดังนี้ (1) สุตมยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการสดับ การเล่าเรียน อ่านตำรา การแนะนำสั่งสอนเพิ่มเติม เทียบได้กับเหตุผลแบบอุปนัย และเหตุผลแบบเปรียบเทียบ เพราะ สอดคล้องกันในแง่ของการรับรู้ในสิ่งประจักษ์ รู้จากประสบการณ์ตรง เชื่อมโยงจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรม (2) จินตามยปัญญา ได้แก่กระบวนการพัฒนาปัญญาจากการคิด การพิจารณาหาเหตุผล เทียบได้กับเหตุผลแบบนิรนัย และเหตุผลแบบโยนิโสมนสิการ เพราะมีลักษณะที่สอดคล้องกันในแง่ของการใช้เหตุผลด้วยความคิด สร้างความรู้ด้วยกระบวนการทางความคิด (3) ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการฝึกฝนอบรมลงมือปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้บรรลุถึงความจริงสุดท้ายหรือความจริงสูงสุดในพุทธศาสนา เทียบ ได้กับเหตุผลแบบปฏิบัติภาวนา รูปแบบเหตุผล-ปัญญามีความเชื่อมโยงกับเป้าหมาย กล่าวคือ จุดมุ่งหมายของ พุทธศาสนา คือพัฒนามนุษย์ให้บรรลุคุณธรรมลุ่มลึกไปตามลำดับจากชั้นโลกียะถึงชั้นโลกุตระ โดยอาศัย กระบวนการทางเหตุผลหรือปัญญาจากชั้นพื้นฐานคือ เหตุผลแบบนิรนัย อุปนัย เปรียบเทียบ โยนิโสมนสิการ ซึ่ง เหตุผลระดับนี้เป็นความรู้ระดับขั้นสุดมยปัญญาและจินตามยปัญญา ให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดได้ในระดับโลกียะ หากจะพัฒนาให้สูงส่งไปกว่านี้ ต้องใช้เหตุผลแบบปฏิบัติภาวนา ซึ่งเหตุผลระดับนี้เป็นความรู้ระดับภาวนามย ปัญญา สามารถนำพามนุษย์ให้บรรลุความจริงขั้นสูงสุดในระดับโลกุตระได้

ผลการศึกษาคคุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อศรัทธาของประชาชน จากการศึกษาพบว่าคุณค่าของเหตุผล จำแนกได้ 5 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านปฏิบัติ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม การสังเคราะห์คุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของหลวง ปู่มั่น ภูริทตฺโต และหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท ดังปรากฏผลต่อไปนี้

1) คุณค่า หมายถึง คุณค่าด้านปัญญา คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านปฏิบัติ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าด้านสังคม การวิเคราะห์สังเคราะห์การใช้เหตุผลในการสอนธรรม 5 รูปแบบ ได้แก่ แบบนิรนัย แบบ อุปนัย แบบเปรียบเทียบ แบบโยนิโสมนสิการ และแบบปฏิบัติภาวนา ของหลวงหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และหลวง พ่อบุชา สุภทฺโท ลงในคุณค่าของเหตุผลทั้ง 5 ประการ ปรากฏว่าคุณค่าของเหตุผลพระธรรมมาจารย์ทั้งสองรูป เกิดผลในลักษณะเดียวกัน คือ เหตุผลแบบอุปนัย ก่อให้เกิดคุณค่าด้านปฏิบัติ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมเป็น หลัก ส่วนคุณค่าด้านปัญญา และคุณค่าด้านจิตใจระดับรองลงไป เหตุผลแบบนิรนัย เหตุผลแบบเปรียบเทียบ และเหตุผลแบบโยนิโสมนสิการ ก่อให้เกิดคุณค่าด้าน ปัญญา จิตใจ และปฏิบัติเป็น หลัก ส่วนคุณค่าด้าน เศรษฐกิจ และด้านสังคมระดับรองลงไป เหตุผลแบบปฏิบัติภาวนา ก่อให้เกิดคุณค่าด้านสูงสุดเท่ากันทั้ง 5 ด้าน และการใช้เหตุผลทั้ง 5 รูปแบบก่ให้เกิดคุณค่าด้านปฏิบัติสูงสุดเช่นเดียวกัน

2) หลักธรรมหรือหัวข้อธรรม ที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ตามโครงสร้างคุณค่า 5 ประการ เช่น บทเทศนามโนคือใจ เรื่องเทวดา การกินเจ กะปอมกำ รูดงค์ที่แท้จริง มัชฌิมา ปลง ฐิตภูต รักษาจิตดวงเดียว รักษา วินัยได้ทั้งหมด เปรียบเทียบฝึกฝนฝรั่งกับการฝึกควายไถนา ไก่ป่า-ไก่บ้าน ธรรมะอยู่ที่ตัวเราไม่ได้อยู่ในตัวหนังสือ กินน้อย-นอนน้อย-พูดน้อย คือนักปฏิบัติ กินมาก-นอนมาก-พูดมาก คือคนโง่ เป็นต้น คำสอนเหล่านี้ส่งผลให้เกิด คุณค่าแตกต่างกัน คือ การสอนธรรมตามรูปแบบของเหตุผลอุปนัยและรูปแบบเปรียบเทียบ เป็นเหตุผลระดับสุ ตมยปัญญา เน้นหนักไปในด้านการเข้าใจโลกรอบตัว มีอิทธิพลต่อการรับรู้ การมอง การเห็น สร้างความรู้อื่นๆ และปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้ถูกต้อง การสอนธรรมตามรูปแบบของเหตุผลนิรนัยและรูปแบบโยนิโสมนสิการ เป็นเหตุผลระดับจินตามยปัญญา เน้นหนักไปในคุณค่าด้าน

ความคิด ทิฐิ ความเห็น ความเข้าใจโดยนัยเหตุผล และปฏิบัติได้ถูกต้อง การสอนธรรมตามรูปแบบปฏิบัติ ภาวนา เป็นเหตุผลระดับภาวนามยปัญญา เน้นหนักไปใน กระบวนการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งจาก ภายในที่ละเอียดประณีตลึกซึ้งที่สุด สามารถปรับเปลี่ยน พฤติกรรมเชิงลึกของมนุษย์ได้ ก่อเกิดคุณค่าครบ ทุกด้าน คือ ด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านปฏิบัติ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

คุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และ หลวงพ่อชา สุภทฺโท กลั่นกรอง ออกมาจากบทเทศนาหรือแนวคำสอนที่ผ่านกระบวนการใช้เหตุผล 5 รูปแบบ คือ เหตุผลแบบนิรนัย เหตุผล แบบอุปนัย เหตุผลแบบเปรียบเทียบ เหตุผลแบบโยนิโสมนสิการ และการปฏิบัติ ภาวนา ในการวิเคราะห์ จำแนกคุณค่าออกเป็นสองด้าน คือ คุณค่าที่เป็นรูปธรรมและคุณค่าที่เป็นนามธรรม ซึ่ง คุณค่าทั้งสองด้าน นั้น ยังจำแนกย่อยได้เป็น 5 ประการ คือ คุณค่าด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านปฏิบัติ ด้าน เศรษฐกิจ และด้าน สังคม วิเคราะห์ได้ว่า เหตุผลแต่ละแบบก่อให้เกิดคุณค่าที่มีน้ำหนักแตกต่างกัน ดังนี้ เหตุผล แบบนิรนัย เหตุผลแบบเปรียบเทียบ และเหตุผลแบบโยนิโสมนสิการ ส่วนมากให้คุณค่าในด้านปัญญา จิตใจและ การ ปฏิบัติมากกว่าด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่วนเหตุผลแบบอุปนัย ส่วนมากให้คุณค่าในด้านการปฏิบัติ เศรษฐกิจและสังคม มากกว่าด้านปัญญาและจิตใจ สำหรับการเหตุผลแบบปฏิบัติภาวนาก่อให้เกิดคุณค่าทั้ง ห้า ประการเท่าเทียมกัน

3) คุณค่าของเหตุผลในการสอนธรรมของหลวงปู่มั่นและหลวงพ่อชา จัดเป็นกระบวนการทาง เหตุผล และการบรรลุความจริง 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะและโลกุตระ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับปัญญา 3 ระดับ ได้ดังนี้ กระบวนการทางเหตุผลและการบรรลุความจริงระดับโลกียะ เป็นปัญญาขั้นสุดมยปัญญา และจินตมยปัญญา ส่วนกระบวนการทางเหตุผลและการบรรลุความจริงระดับโลกุตระเป็นปัญญาระดับ ภาวนามยปัญญา คุณค่าของ เหตุผลระดับโลกียะ เป็นเหตุผลที่กระตุ้นให้เกิด การพัฒนาปัญญาจากการคิด การใช้เหตุผลด้วยความคิด ความรู้จากกระบวนการความคิด เป็นความรู้ระดับทิฐิความเห็น มีความ สอดคล้องกับจินตมยปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากโยนิโสมนสิการเป็นหลัก รูปแบบแห่งเหตุผลชนิดนี้มี น้ำหนักในด้านคุณค่าเชิงนามธรรม คือ สร้างปัญญา และจิตใจให้มีทัศนคติที่ถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจต่อ โลกและชีวิต ฉลาดรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตมั่นคง เข้มแข็งอดทน จิตสะอาดบริสุทธิ์ จิตสงบร่มเย็น มี ความสุขในการใช้ชีวิต ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงคุณค่าเชิง รูปธรรม คือ ยึดถือแนวทางปฏิบัติ อุดมการณ์ ค่านิยม ต่างๆ การเข้าใจโลกรอบตัว สร้างความรู้อื่นๆ ต่อไป รูปแบบแห่งเหตุผลชนิดนี้มีน้ำหนักในด้านคุณค่าเชิง รูปธรรม คือ คุณค่าด้านการปฏิบัติ ด้านเศรษฐกิจ และด้าน สังคม หมายถึงมีความสามารถในการจัดการ ทางกายภาพเป็นระเบียบและปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทางวัตถุได้ ถูกต้องมากขึ้น จัดการความเป็นอยู่ชั้น พื้นฐานได้ถูกต้องไม่ก่อความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การมีความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์และ เพื่อนร่วมโลกได้ด้วยดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน เป็นส่วนร่วมที่ สร้างสรรค์สังคม ส่วนคุณค่าของเหตุผล ระดับโลกุตระ สะท้อนคุณค่า กระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติบำเพ็ญภาวนา เพื่อให้เกิดการหยั่งรู้ อันเป็นความรู้ กระจำงัดและลึกซึ้งที่สุด เป็นผลสำเร็จทางปัญญาสูงสุดที่มนุษย์จะทำได้ มี ความสอดคล้องกับ ภาวนามย ปัญญา ปัญญาเกิดจากการฝึกฝนอบรมลงมือปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้บรรลุถึง ความจริงสุดท้ายหรือความจริงดับสูงสุดในพุทธศาสนาได้ สามารถชำระล้างจิตสันดานของบุคคลสร้างหรือ เปลี่ยนแปลงเท่าที่การมองโลกและชีวิตมีผลต่อพฤติกรรมและดำเนินชีวิตอย่าง เด็ดขาดและแน่นอนยั่งยืนยิ่ง กว่าระดับทิฐิ รูปแบบแห่งเหตุผลชนิดนี้ก่อให้เกิดคุณค่าทั้งเชิงนามธรรมและ รูปธรรม เริ่มตั้งแต่ คุณค่า ด้านปัญญา คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านการปฏิบัติ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ และคุณค่าด้านสังคม หมายถึง มีทัศนคติที่ ถูกต้อง มีความรู้ความเข้าใจต่อโลกและชีวิต ฉลาดรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความอิสระ หลุดพ้น ปล่อย

วางได้ มีจิตมั่นคง มีความเข้มแข็งอดทน มีจิตสะอาดบริสุทธิ์ มีจิตสงบรุ่มเย็น มีความสุขในการใช้ชีวิต มีการจัดการทางกายภาพเป็นระเบียบ และปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมทางวัตถุได้ถูกต้องขึ้น สามารถจัดการด้านการผลิต ด้านบริโภคได้ถูกต้อง การมีความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมโลกได้ด้วยดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน เป็นส่วนร่วมที่สร้างสรรค์สังคม

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาด้านพัฒนาการของสำนักปฏิบัติธรรม พบว่าสถานะและบทบาทของวิปัสสนากรรมฐานในสมัยก่อนพัวพันอยู่กับเวทย์มนต์ ไสยาศาสตร์ เล่นแร่แปรธาตุ ปกปิดภูมิปัญญาพุทธที่แท้จริง และในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นความรู้แบบวิทยาศาสตร์ไหลมาแรง พัดพาชาวพุทธให้หันออกจากกรอบของพระพุทธศาสนา ดังนั้น การศึกษาการใช้เหตุผลของพระสายวัดป่า นอกจากจะสะท้อนคุณค่าในควมมีเหตุมีผล ของคำสอนโดยตรงแล้ว อีกด้านหนึ่งท่านได้ทำหน้าที่ในการขจัดสิ่งแปลกปลอมในพระพุทธศาสนา นำคนเข้าสู่ กระแสธรรมที่แท้จริง ไม่ทำให้หลงใหลในเหตุผลของศาสตร์สมัยใหม่ และทำให้เข้าใจได้มากกว่านั้นว่า ศาสตร์ ต่างๆ ไม่มีความขัดแย้งกัน นอกจากบุคคลที่เข้าใจไม่ถึงแก่นของศาสตร์ แล้วนำเอาทฤษฎีทั้งหลายเหล่านั้นมาสร้าง ความยิ่งใหญ่ให้กับอัตตาตนเอง แท้ที่จริงแล้วศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นไปว่าการเป็นเครื่องมือของมนุษย์ คุณค่าการวิจัยเรื่องนี้ นอกเหนือจากสร้างองค์ความรู้ตอบโจทย์วิจัยได้แล้ว ยังทำให้เกิดความ ประทับใจในบทบาทและคุณค่าของพระสงฆ์ไทยมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผลจากการฝึกฝนปฏิบัติ ด้วยความทุ่มเท เสียสละ เอาจริง ของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต และหลวงพ่ocha สุภทฺโท จนเกิดผลสัมฤทธิ์ สามารถเปลี่ยนวิธีคิดและ ความเข้าใจในเป้าหมายสูงสุดทางพุทธศาสนา ที่แต่เดิมมักเข้าใจว่าเรื่องมรรค ผล นิพพาน ดูจะเป็นเรื่องที่เป็น นามธรรม ไกลตัว สูงเกินเอื้อม ไม่อาจพบได้ในชาตินี้ มนุษย์ที่เกิดมาในชาตินี้ เป็นได้แต่เพียงสั่งสมบารมีเท่านั้น แต่หลวงปู่มั่นและหลวงพ่ocha ก็สามารถพิสูจน์ให้เป็นที่ประจักษ์ในปัจจุบันได้ งานวิจัยนี้เป็นอีกผลงานหนึ่งที่ สนับสนุนการใช้เหตุผล ความมีใจกว้าง ยอมรับฟังเหตุผล มองเห็นคุณค่าของกันและกันระหว่างพระสงฆ์สาย ปฏิบัติธรรมกับพระสงฆ์สายปริยัติธรรม ตลอดถึงชาวพุทธกลุ่มต่างๆ แทนการจ้องโจมตีกัน อนึ่งบทบาทการ อนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์สายวัดป่านับว่ามี ความสำคัญไม่น้อย ก่อให้เกิดคุณค่าต่อโลกอย่างมหาศาล คุณค่า โดยรวมของวัดป่าและวัดบ้านในปัจจุบันมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น สืบเนื่องจากการขยายตัวของเมือง ทำให้ป่า กลายเป็นบ้าน บ้านกลายเป็นเมือง ยังผลให้บทบาทของวัดบ้านและวัดป่าไม่มีความแตกต่างกัน ต่างก็ ตอบสนองศาสนกิจขั้นพื้นฐานในด้าน วัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของชุมชนเช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

ควรมีกระบวนการสร้างเสริมความลุ่มลึกแห่งจิตปัญญาสืบ ทอดจากรุ่นสู่รุ่นที่เป็นรูปธรรม ปัญหาหลักที่ส่งผลในวงกว้างต่อประเด็นนี้ คือ คณะสงฆ์ยังขาดความสนใจใน ภารกิจด้านวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง ทิศทางการสร้างและพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ที่เชี่ยวชาญมา ทดแทนรุ่นเก่าจึงขาดทิศทาง นอกจากนี้การกำกับตรวจสอบควบคุมสำนักปฏิบัติธรรมนอกธรรมวินัย ตลอดถึง การจัดการกับกลุ่มบุคคลที่แอบอ้างแสวงหาผลประโยชน์จากข้อวัตรปฏิบัติที่ดีงามของพระสงฆ์ เช่น การจาริก

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 33). กรุงเทพมหานคร :
 สำนักพิมพ์ ผลิตภัณณ์,
 _____ . (2554). *พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์*, (พิมพ์ครั้งที่ 17). (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
 พระพุทธศาสนา ของธรรมสภา,
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (2556). *สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส กับการ
 ปฏิรูป การศึกษาพระพุทธศาสนา*, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท). (2555). *กิ่งก้านแห่งโพธิญาณ*. ชลบุรี. วัดป่าอัมพวัน.
 _____ . (2544). *อุปลมณี*. (พิมพ์ครั้งที่ 5); กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ธรรมสภา,
 พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. (พิมพ์ครั้งที่ 2);
 กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์,
 พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน. (2552). *ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5);
 กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด,
 พระราชาธรรมเจดียงจารย์(หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร).(2541). *ประวัติพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต(ฉบับสมบูรณ์)
 และได้* สำนัก. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด.
- มูลนิธิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต.(2545). *บูรพาจารย์*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ชวนพิมพ์,
 ลักษณะ จีระจันทร์, (2550). *ตามรอยพระพุทธเจ้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 7); กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง
 แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน),
- สวิง บุญเจิม, (2554). *ตำรามรดกอีสาน*, อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มรดกอีสาน,
 สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). *“พลังลาว”ชาวอีสานมาจากไหน*, กรุงเทพมหานคร:บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน),